

הקואליציה - החברתית - הפורום לכלכלה הוגנת

סיכום המלצות למדיניות 2014

בעריכת ד"ר רובי נתנזון ואיתמר גולה
נובמבר 2014

הקואליציה החברתית – הפורום לכלכלה הוגנת המלצות ביניים 2014

בעריכת

ד"ר רובי נתנזון¹

איתמר גזלה²

נובמבר 2014

---

¹ ד"ר רובי נתנזון, מנכ"ל, מרכז מאקרו לכלכלה מדינית (ע"ר)
² איתמר גזלה, מנהל מחקר, מרכז מאקרו לכלכלה מדינית (ע"ר)

©All Copyrights belong to Dr. Roby Nathanson, The Macro Center for Political Economics, and the Friedrich-Ebert-Stiftung.

The views expressed in this publication are not necessarily those of the Friedrich-Ebert-Stiftung.

The commercial use of media published by FES without written permission by FES is strictly forbidden.

© כל הזכויות שמורות לד"ר רובי נתנזון, מרכז מאקרו לכלכלה מדינית ולקרן פרידריך אברט.
הדעות המובעות בפרסום זה אינן משקפות בהכרח את דעותיה של קרן פרידריך אברט.
שימוש מסחרי בפרסומים של קרן פרידריך אברט ללא אישור בכתב של הקרן אסור בהחלט.

מרכז מאקרו לכלכלה מדינית
רחוב פינסקר 21 תל אביב 63421
טלפון : +972-3-5251057
פקס : +972-3-5251058
www.macro.org.il

קרן פרידריך אברט
ת.ד. 12235
הרצליה 46733 ישראל
טלפון : +972-9-9514760
פקס : + 972-9-9514764
www.fes.org.il

עיצוב כריכה :

סטודיו עינהר – Einhar Design
www.einhar.com

ISBN 978-965-7523-30-8

9 789657 523308

שטייל
Shatil شتيل

**התאחדות
הסטודנטים
בישראל**
اتحاد الطلاب الجامعيين في اسرائيل
NATIONAL UNION OF ISRAELI STUDENTS

פתח דבר

הגישה הכלכלית שקודמה ע"י ממשלות ישראל הגדילה פערים חברתיים, שחקה את מעמד הביניים והעצימה את העוני. נכון לשנת 2013, ההוצאה הציבורית בישראל, ללא הוצאות ביטחון ותשלומי ריבית, עומדת על 32.4% מהתמ"ג של ישראל, בשעה שהממוצע במדינות ה-OECD עומד על 44.1%. רוב הגידול בעוני שנוצר ב-15 השנים האחרונות הינו בקרב משפחות עובדות.

היוזמה להקמת קואליציה חברתית נולדה בעקבות צורך חזק של חלקים רבים באוכלוסייה ביצירת אלטרנטיבה למדיניות הכלכלית-חברתית הנוכחית במדינת ישראל. על אף שהשיח הכלכלי-חברתי עלה מאז המחאה החברתית בקיץ 2011, הדיון בנושא לא הועמק דיו בהתאם לצרכי הציבור. על כן, מרכז מאקרו לכלכלה מדינית, בשיתוף עם קרן פרידריך אברט עמלו רבות בשנה האחרונה על הקמת הקואליציה החברתית הישראלית, בה לוקחים חלק ארגונים מובילים בתחומים שונים, לטובת שיפור עתידם הכלכלי-חברתי של אזרחי המדינה. מתוך תפיסת עולם מכילה, פנינו לארגונים ואישים שונים במהותם ובתחום עיסוקם, אשר לכל אחד מהם נגיעה בתחומים מגוונים הקשורים לחברה וכלכלה בישראל.

אין ספק כי על סדר היום ישנן סוגיות המחייבות טיפול מעמיק ואנו מאמינים כי ניתן יהיה לקדמן בעזרת שיתופי פעולה בין גורמים שונים. דרך הפעולה היא יצירת כור היתוך שיביא לשינוי סביב פלטפורמה משותפת. אנו הזמנו את כל גווי הקשת הפוליטית, החברתית והכלכלית לקחת חלק בדיון על עתידה של ישראל.

המטרות המוגדרות של הקואליציה החברתית:

1. ייסוד מרחב ביטוי "בטוח" עבור הארגונים
2. עבודה על בסיס המכנה המשותף הרחב ביותר, בנקודות הערכיות המשותפות
3. ניהול דיונים במסגרת המרחב שלנו עם קולות אחרים מבחוץ
4. פעולה משותפת, אם בשם הקואליציה כולה או בין כמה ארגונים חברים
5. יצירת חיבורים בין ארגונים בעלי עניין משותף תוך התגברות על מכשולים פוליטיים ואישיים

הדגש המרכזי של הקואליציה הינו זיהוי פערים בחברה הישראלית וכן את האמצעים לצמצום פערים אלו, במטרה לשפר את רמת החיים של כלל האוכלוסייה, בין היתר על ידי חיזוק החינוך, הבריאות, תנאי הדיור והשירותים החברתיים. הקואליציה תבקש בשנה הראשונה לפעילותה לגבש ולהגיש את מסקנותיה למקבלי ההחלטות וליידע את הציבור הרחב, בין היתר בעזרת מסמך זה, בשני נושאים עיקריים, אשר לכל אחד מהם הוקדש כנס רחב משתתפים ונואמים רמי דרג.

הנושא הראשון בו דנה הקואליציה ואשר עמד במרכז הכינוס הראשון שהתקיים ביום שישי ה-13.06.2014 בבית ציוני אמריקה בתל אביב, הינו **"האם יש עתיד למדינת הרווחה?"**. הכינוס השני התקיים ביום שישי ה-05.09.2014 באותו המקום ועסק בנושא **"המלחמה בעזה: מי משלם את המחיר? בין כלכלה לביטחון חברתי"**.

חוברת זו מכילה את עיקרי המסקנות והמלצות הביניים למדיניות שגובשו בעקבות שני הכנסים.

בנוסף נערך ספר מקיף המכיל את כל המחקרים וניירות העמדה שהוכנו לקראת שני הכנסים של הקואליציה החברתית וכן את עיקרי הדברים והמסקנות שהוצגו בשני הכנסים. את הספר ניתן למצוא ב- www.fes.org.il או בדף הפייסבוק של מרכז מאקרו: www.facebook.com/theMacroCenter

עוני ופערים חברתיים – האם ייתכן צדק חברתי? שיוויון הזדמנויות בחברה קוטבית:

תחולת העוני בישראל נמצאת רמה גבוהה מאוד כבר שנים רבות. מבין מדינות ה-OECD, ישראל שנייה רק למקסיקו בשיעורי העוני במדינה. על אף העלייה בשיעורי התעסוקה זה לא מתבטא בשיפור בשיעורי העוני. תחולת העוני של נפשות במשפחות עם שני מפרנסים ויותר, אשר עמד בשנת 1999 על 2.5% בלבד, עומד בשנת 2012 על 7.1%. ניסיונות ותהליכי מדיניות שנעשו במשך השנים להתמודד עם בעיית העוני בישראל, העלו חרס ולא הצליחו בשינוי מגמה זו. הטיפול בעוני ובאנשים החיים בעוני בישראל הינו בעיה דחופה ביותר אשר הוגדרה כ"אויב מבפנים" של מדינת ישראל ואשר פתרונה וההתמודדות עימה מורכבת ביותר. הפתרון צריך לבוא בצורת טיפול כולל בבעיית העוני. בדיון השתתפו נציגים מ"ועדת אלאוף" – הועדה למלחמה בעוני והם דנו במסקנותיהם וביישומן (או יותר נכון אי יישומן) בשטח.

ההמלצה העיקרית לפעולה היא הקמת רשות לאומית למאבק בעוני אשר לה יהיו מספר תפקידים עיקריים, שיקבעו בחוק, וביניהם:

1. גיבוש **תכנית לאומית שנתית למאבק בעוני**, אשר תובא לאישור הממשלה, מידי שנה, ותתקצב בהתאם במסגרת חוק התקציב לאותה שנה.
2. **הגדרת יעדים לצמצום העוני**.
3. יצירת שורה של "**תכניות מדף**" **"למאבק בעוני בקבוצות אוכלוסייה שונות**, אשר יוצעו לשימוש הרשויות המקומיות בתקצוב ממשלתי (מלא או חלקי).
4. **מעקב אחר ביצוע** תכניותיה, הן ברמה הארצית והן ברמת השלטון המקומי ובחינת השפעת התכניות השונות על שיעורי העוני.

הביטחון הוא בראש וראשונה צורך קיומי בסיסי, אך לא רק בטחוני צבאי אלא כולל את כל מרכיבי החברה, גם כלכלי, חברתי, בריאותי ועוד.

האם צדק חברתי הוא שוויון? איך יושג שוויון בחברה כה קוטבית? מהו שוויון הזדמנויות? האם שוויון הזדמנויות הוא לגייס את כל סל? לצה"ל? האם יתכן צדק חברתי כשחלק מהאזרחים חיים על הגבול ובכך המציאות מטילה עליהם משימה ייחודית; חלק אחר חי בקהילות אתניות שונות, בעיקר בפריפריה- ערבים, חרדים, עולים חדשים; יש מקומות עתירי תעסוקה ויש דלים; יש מקומות בעלי מזג אוויר קיצון; יש משכילים שההזדמנות שלהם להשכיל זמינה מכל הבחינות ויש הזקוקים להשקיע מאמצים רבים כדי לרכוש השכלה; יש גם בעלי מוגבלויות; יש קשישים; ובעיקר יש הרבה מאוד פוליטיקה.

המלצות עיקריות לפעולה :

- הממשלה הפכה לגורם פחות רלוונטי בכך שלא התאימה עצמה לשנויים ולקצב התפתחות החברה ולכן הפתרון הוא בביזור ולא בריכוז משאבים. השיטה המומלצת היא לבזר לקהילות את הפתרונות, אנשים צריכים לקחת יותר אחריות. קפיצת המדרגה תבוא מהרמה המוניציפלית.
- המעגל של אי הצדק מתרחש ביתר שאת כשיש משברים. יש משבר גדול בין יהודים וערבים, אך עתיד משותף עדיין אפשרי. פתרון מדיני, יחזק את היות הערבים חלק מהעם הישראלי.
- יש לקדם צדק חברתי בין פריפריה למרכז. כדי להתמקד בקהילות, צריך מנגנון שלטוני שונה, המונע מאידיאולוגיה מוסרית, דבר שיש לתרגם אותו, לפי הקבוצות והקהילות.
- תופעת הקהילות שיוצרות מנהיגות, מציעות בעצמן את הפתרונות ומביאות לעצמן את השינוי מבורכת. כל קבוצה או קהילה צריכה לקום ולעשות לעצמה.
- בנושא שירות צבאי ואזרחי, ועדת אור קבעה שיש בחברה הישראלית אפליה וקיפוח מובנים. חוק השוויון בנטל איננו משיג את מטרתו. "צבא העם" כבר לא רלוונטי ויש לתקן את החוק ע"י מתן שכר למשרתים בצבא.

תהליך התקצוב ותקציב המדינה 2015:

עריכת תקציב המדינה, גביית המיסים והוצאתם, יכולים להוות הזדמנות לתיקון עיוותים, לצמצום אי שוויון ולהקטנת ממדי העוני וחומרתו. גם בתקופה של קיצוצים, לאופן הביצוע ולכלים בהם משתמשים ישנה השפעה רבה וממשלה נבונה ומרחיקת ראות יכולה לשים לה זאת למטרה. התקציב צריך להיות מבוסס על שני יעדים עקרוניים:

1. צמיחה ארוכת טווח

2. צמצום אי השוויון במדינה והקטנת העוני

חשוב לכרוך את היעדים האלו ביחד. אין משמעות להקטנת אי השוויון אם כתוצאה מכך תושבים רבים עניים באותה מידה, ואין משמעות לצמיחה גבוהה אם רק מעטים נהנים ממנה. הבעיות בתהליך קבלת ההחלטות לקראת הגשת תקציב המדינה, היעדים אליהן הממשלה מכוונת וניתוח יעדים אלה מהווים מקור בלתי נדלה לדיונים וחילוקי דעות בשיח הציבורי. יש להדגיש את חשיבות השקיפות בתקציב עצמו ובתהליך קבלת ההחלטות לקראתו.

המלצות עיקריות לפעולה :

- פעילות אזרחית מאוגדת ומאורגנת תהיה בעלת השפעה רבה יותר, תוך שימת דגש על הפן המקצועי.
- יש לשאוף לפעול מול משרדי הממשלה הרלוונטיים כבר בשלבים המוקדמים של הכנת התקציב.

המלחמה בעזה הקצינה את הבעיה התקציבית. לאחר עשור של קיצוצים אזרחיים, מדינת ישראל היום במקום השני מהסוף בהוצאה האזרחית ובמקום גבוה מאוד באי השוויון והעוני ביחס למדינות ה-OECD. למרות השיפור שחל בהגברת מודעות הציבור בנושאים אלו, עדיין קיים קושי להכניסם לשיח הציבורי. המלחמה הייתה בונוס לממשלה בכך שהיא הקלה עליהם להעביר קיצוץ נוסף בשירותים האזרחיים (הציבור לא מתנגד מספיק בגלל 'הצרכים הביטחוניים'). גם בתוך מפלגות הקואליציה נסגרים "דילים" שקשה להילחם בהם כי הם לרוב לא שקופים לציבור. בכדי להשיג תוצאות צריך להיות מאוד ממוקדים. בשנים האחרונות חל במדינה שינוי גישה אידיאולוגי. הממשלה בוחרת להעביר משקל רב יותר ל"כוחות השוק". המלצות עיקריות לפעולה:

- להדגיש למקבלי ההחלטות את העובדה שהשירותים החברתיים הבסיסיים הינם חלק מאחריות המדינה לאזרחיה.
- לקדם חוק יסוד זכויות חברתיות.
- תקציב המדינה הוא כלי לביצוע. הדיון בתקציב לא צריך להתחיל בגירעון, מסים וכד' אלא תחילה יש לקבוע מהם הצרכים ומשם לגזור לדרך הביצוע.

מחיר המלחמה למגזר העסקי ולעצמאיים:

בעקבות הלחימה בעזה ביולי-אוגוסט 2014 למדנו על בעיה בשפה העברית: "מלחמה" / "מבצע" / "מערכה", יש לכך השלכות תקציביות שיש לתת עליהם את הדעת. מדיניות הממשלה בנוגע למענה למגזר העסקי ולעצמאיים הינה קריטית על מנת למזער את הפגיעה בהם. שאלות רבות בנוגע למגזר העסקי ולעצמאיים עולות בעקבות הלחימה: האם קביעת הממשלה על פיצוי עסקים בטווח של עד 40 ק"מ מרצועת עזה ראוייה ומתאימה? האם מודל הפיצוי של מבצע "עמוד ענן" הוא המודל המתאים? מה לגבי אנשים שפעילותם העסקית קשורה ליישובי הדרום אך מקום עסקם אינו בדרום? האם בעלי עסקים ועצמאיים בדרום מרגישים שמודל הפיצוי נותן מענה להפסד המוחשי הפוטנציאלי של עסקים? במידה ולא, באיזה מקרים זה לא נותן פיצוי הולם? מה לגבי כל אותם האנשים שנפגעו בעקבות המלחמה ואינם תושבי הדרום, לדוגמא צו 8, סבל נפשי, עצירת סחר חוץ ועוד? האם העובדה שבעמוד ענן רק 14,000 עסקים קיבלו פיצוי (מתוך מעל כ- 40,000 עסקים) מצביעה על כשל ניהולי/ אדמיניסטרטיבי של תהליך הפיצוי? איך תיראה עקומת ההתאוששות של עסקים קטנים ועצמאיים בדרום בפרט ובטווח הטילים בכלל? כיצד תיגרם התאוששות זו כאשר מדברים על מיתון במשק? האם הסיוע הקהילתי שנרתמו אליו עסקים ואזרחים רבים מרחבי הארץ הוא באמת סיוע משמעותי? אולי הגיעה השעה שהפטרונות יהיו גם חברתיים/ קהילתיים? מה הם הכלים שהמדינה והרשויות המקומיות צריכות להפעיל על מנת שהעסקים יוכלו לחזור לפעילות תקינה בהקדם? בראי התקשורת, כיצד נראה מצבו של המגזר העסקי בתקופת הלחימה ואחריה?

המלצות עיקריות לפעולה :

- שימת דגש על המגזר העסקי בקרב החברה הערבית. המגזר העסקי הערבי בישראל מתחיל להסתגר בתוך עצמו, נוצרו מחסומים בין הקהילות ויש אמירה קשה בציבור הערבי של משבר אמון עם הממשל.
- בעניין טווח הפיצויים וייעול תהליך קבלתם הוצע לשאוף להגיע למעין דרך ביניים כגון, **הסכם מסודר בין ההסתדרות למעסיקים ולממשלה**.
- עלה הצורך בהכנת "תורת לחימה" מסודרת למערכות מסוג כזה שתשלב את הממשלה, הקהילה, המגזר הציבורי והמגזר העסקי על מנת להחזיר לשירות כמה שיותר מהר את המגזר העסקי והעצמאים.
- יש צורך ב**פיקוח פרלמנטרי על רשות המיסים** שאחראית על חלוקת הפיצויים.

דיור והתחדשות עירונית:

עושרה ובריאותה של הכלכלה הלאומית משתקפים במידה רבה בשוק הדיור למגורים וענף הנדל"ן בכלל. עליות במחירי הדירות מבטאות לרוב ציפיות לצמיחה כלכלית, רמה גבוהה של ביטחון תעסוקתי, אטרקטיביות נמוכה של אפיקי השקעה חלופיים ועוד. עם זאת, חוסר איזון בין היצע וביקוש עלול לגרום לעליית מחירים לפרקי זמן ממושכים, שכן צמצום הפער ביניהם לוקח מספר שנים. לפי נתוני משרד הבינוי והשיכון, נכון לרביע הראשון של שנת 2014, מאז שנת 2008 עלו מחירי הדירות בישראל בשיעור נומינלי של 88.9% ובשיעור ריאלי (מנוכה במדד המחירים לצרכן) של 59.2% ומחירי השכירות עלו ב- 33.4%. בשנות ה- 50 כמחצית מהבנייה בישראל הייתה בנייה ציבורית, בסוף שנות ה- 60, 23% מהדירות בישראל היו מושכרות דרך דיור ציבורי ומאז חלה ירידה משמעותית ונכון לשנת 2011, פחות מ-2% בלבד ממלאי הדירות הן דירות ציבוריות. עקב המחסור בדירות ציבוריות הוקשחו הקריטריונים וכן זמן ההמתנה לדירה ציבורית גדל בצורה משמעותית.

הזכות לדיור הינה זכות חברתית אשר מגנה על אדם נגד החלטות שלטוניות שפוגעות בקורת הגג שלו, מאפשרת לאדם לתבוע מהמדינה לפעול ולהגן על זכותו לדיור ולהקצות לו משאבים, והיא מחייבת את השלטון לקבוע מדיניות וסדרי עדיפויות. בהיעדר זכות מוגנת לדיור אשר מעוגנת בחוק, יכולות הרשויות לפעול על פי מדיניות דיור עמומה, ולשנותה ללא ביקורת ציבורית או שיפוטית.

ערך הזכות לדיור שייך למכלול הערכים שאנו כחברה צריכים לשאוף אליהם ויש צורך לפעול לקידום הערכים הרצויים ושינוי הערכים שאינם רצויים: יותר מעורבות ולקיחת אחריות של האזרח, מוכנות לגור בדירות קטנות יותר, מוכנות לגור בשכירות, נסיעה בתחבורה ציבורית וכד'.

שינוי הערכים יכול לבוא רק אם הערים יתנו פתרונות טובים מספיק: הגדרה ברורה של תפקידי העיר והצורך לתת לערים יותר סמכויות בקביעת קריטריונים לדיור בר השגה, הגדרת תפקידי המלכ"רים בדיור בר השגה והצורך להתחשבות באוכלוסיות עם יותר קשיים כגון עניים, המגזר החרדי והמגזר הערבי.

המלצות עיקריות לפעולה :

- **הענקת סמכויות לשלטון המקומי** בכל הנוגע לדיור הציבורי ודיור בר השגה.
- העברת **תקציבים נוספים לדיור הציבורי**.
- **טיפוח השכונות** – דיור זה לא רק הדירה עצמה, אלא גם כל התשתיות שמסביב ולכן צריך להשקיע בשיקום וטיפוח השכונות.

מגדר ותעסוקה:

חלקן של הנשים ב"עוגה" הכלכלית עדיין אינו תואם לשיעורן באוכלוסיה, דהיינו: פערים בשכר בין נשים לגברים באופן כללי ובאותם תפקידים בפרט, התייחסות למקצועות "נשיים" ו"גבריים" ואיך פורצים את תקרת הזכוכית. לפי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, מאז שנת 2000 שיעור השתתפות הנשים בכוח העבודה אמנם עלה בכ- 10% אך הפער לעומת גברים כמעט ולא השתנה. הפערים בשכר הצטמצמו בצורה מזערית: מפער של 38.4% בשנת 2000 ל- 33.9% בשנת 2012 הכנסה כספית ברוטו משכר בממוצע לחודש ומפער של 17.3% בשנת 2000 ל- 15.5% בממוצע לשעת עבודה. כלומר, עדיין קיים פער עצום בשכר בין גברים ונשים (במיוחד בגילאי 45-54 שם הפער בשכר בממוצע לשעה עומד על 20%).

המלצות עיקריות לפעולה :

- הממשלה צריכה לשים **דגש על מדיניות שוויונית**: כיום עיקר נטל עבודות הבית הוא על האישה ויש צורך ליצור מדיניות שוויונית יותר על ידי תמריצים. היעד הממשלתי צריך להיות עלייה בהשתתפות בכוח העבודה והשתלבות נשים בתפקידים בכירים יותר במגזר הציבורי והפרטי.
- חקיקה: לא חסר חקיקה, חסרה אכיפה. יש **להגביר את האכיפה ולממש את חוקי השוויון**.
- **הסרת חסמים לנשים ערביות בעולם התעסוקה**. יש לתת תמריצים להעסקתן, לעודד ביקוש לקליטתן ולשפר נגישות למקום העבודה.
- **לשקול הקמת משרד לענייני משפחה** שיפעל בין היתר להגברת ההכרה בעבודה מהבית ושעות גמישות יותר לעובדות.
- **חיזוק איגודים מקצועיים** מבטיח מסגרת שוויונית יותר.
- **חינוך**: יש מודעות בציבור, אך לא מספיק. יש להחיל לימודי מגדר בתיכון ולנסות ליצור שינוי בתפישות האזרחיות הנפוצות.

שיוויון כלכלי, חברתי ופוליטי לאזרחים הערבים: אסטרטגיות להמשך הפעילות:

לאחר הלחימה בעזה, יש כביכול חזרה ל"חיים נורמליים" בקרב ערביי ישראל, אך מתחת לשטח ישנה הרבה תסיסה ומורכבות. לפני המלחמה הייתה פתיחות/תנופה מסוימת בעניין השתלבותם של עובדים ערבים בארגונים, יש יותר ויותר ערבים הנמצאים בתפקידי מפתח בתחומי ההייטק /רפואה / משפטים ועוד מקצועות בארגונים עסקיים וציבוריים. כיום נקודת הפתיחה של החברה הערבית היא במקום פחות טוב מאיפה שהיו לפני הלחימה. בזמן הלחימה היינו עדים למספר תופעות מדאיגות, ביניהם תופעת פיטורי עובדים ערבים ומגמה גדלה של צרכנים יהודים אשר יצאו בקריאות להחרים עסקים של ערבים. המלצות עיקריות לפעולה:

- יש לעסוק יותר בהצפת הבעיה ולדאוג שמקרים כאלו יועברו לתקשורת ברמה מספקת.
- מעסיקים: נדרשים לחשיבה לגבי אסטרטגיות חדשות של פנייה לעסקים ולהכין תגובות לשאלות שעובדים ערבים לא נשאלו עד היום.
- האזרחים הערבים המחפשים עבודה או עובדים בארגונים: סוגיות הפיטורים העלו אצל המועמדים הערבים את החשש לגבי איך הם נתפשים במקום עבודתם, שכביכול הם נתפסים בעיני המעסיק כעובדים על תנאי ולא עובדים מן המניין שותפים ושווים. אחת מהאסטרטגיות המוצעות היא לפתוח נושאים אלה לדיון בתוך מקומות העבודה, כך "שיקדימו תרופה למכה" ויאפשרו שיח עם כל המורכבות של השמעת דעות שונות. זה יעשה דרך ליווי מקומות העבודה והדרכת המנהלים והעובדים על אופן ההתמודדות עם מצבים אלה.

שכר מינימום:

שכר המינימום נועד לאפשר קיום בכבוד למשפחות עם מפרנסים בתחתית התפלגות השכר. העובדה כי שכר המינימום בישראל, ביחס למדינות ה-OECD, אינו גבוה במונחים ריאליים אך גבוה ביחס לשכר הממוצע והחציוני במשק, וזאת כאשר העוני ואי השוויון בשכר ובהכנסות הינם בין הגבוהים במערב, מלמדת כי שורשי העוני והאי שוויון בישראל עמוקים. העלאת שכר המינימום, אם כן, הינה רק הצעד הראשון מיני רבים. חשוב ליזום וליישם פתרונות נוספים כחלק מתוכנית חברתית כלכלית ארוכת טווח שתיתן מענה מקיף לעוני ולאי השוויון. לפי הנוסח הנוכחי של חוק שכר המינימום, ימשיך שכר המינימום החודשי לעמוד על 4,300 ש"ח (לא כולל תוספות יוקר) עד תום הוראת השעה, כאשר לא ברור מה מתרחש כאשר הוראה זו פגה. במודלים כלכליים קלאסיים, מקובל כי קביעת שכר מינימום והעלאתו נחשבים "לא יעילים" וצפויים להקטין את התעסוקה, בעיקר בקרב עובדים בעלי שכר נמוך. בפועל השפעתו על התעסוקה מורכבת יותר. מבט על 26 מדינות ה-OECD בהן קיים שכר מינימום סטטוטורי לא מראה קשר ברור בינו לבין שיעור האבטלה. בנוסף, ממחקר של בנק ישראל משנת 2012 על המשק בשנים 1990-2009 עולה כי כאשר חלה עלייה בשכר המינימום לא הייתה השפעה שלילית משמעותית על התעסוקה.

המלצות עיקריות לפעולה :

- על מנת למנוע שחיקה עתידית של שכר המינימום, יש להבטיח את עדכוננו בחקיקה.
- האופן שבו תתבצע ההעלאה וקביעת מספר המטרה צריך להיות מוסדר על ידי "שולחן עגול" בו יישבו נציגי עובדים, מעסיקים ומומחים לשוק העבודה מטעם הממשלה אשר גם יגישו מדי שנה המלצות לעדכון נוסף של השכר במטרה לשמור על כוח הקנייה שלו.

מודלים קואופרטיביים כאמצעי לפתרון משברים חברתיים :

קיים צורך בלקיחת אחריות על הספרה הכלכלית והסביבה בין היתר על ידי יצירת מודלים קואופרטיביים. עקרונות הקואופרציה כוללים: תְּבָרוּת מבחירה; רוח שיתופית דמוקרטית לא בולשביקית; החברים שולטים באגודה השיתופית, משקיעים במניותיה ומתחלקים ברווחים, שרובם מושקע בפיתוח הקואופרטיבי; מתקיימות עזרה הדדית, שוויוניות, מחויבות לחינוך ולפיתוח תודעת-רוחני; ופיתוח וצמיחה מתמידים. הקואופרציה גם מוציאה אנשים מעוני, על ידי יצירת שוויוניות בחלוקת הכנסות בתפעול קואופרציה. הקואופרטיבים פועלים בין היתר בחקלאות, בשירותים, בדיור, בצרכנות ובשוק האשראי. תנועת הקואופרציה העולמית, שלה קשרי גומלין לאו"ם ולמגוון מוסדותיו והסתעפויותיו, מונה כיום כמיליארד חברים בקואופרטיבים מכל הסוגים. מחצית מאוכלוסיית העולם באה במגע עם קואופרטיבים כחברים, כעובדים וכצרכנים, במגוון נושאים קיומיים. כל שנה מצטרפים לקואופרטיבים כ-150 מיליון חברים חדשים. לפי נתוני רשם האגודות השיתופיות, יש בישראל כ-3200 אגודות שיתופיות, התנועה הקואופרטיבית הישראלית כוללת כמיליון חברים, כ-75% מהתוצר החקלאי במדינת ישראל, 38% ממערך התובלה בישראל, 90% מהתחבורה הציבורית, ו-15% מאפיית הלחם. חזון הקואופרציה הוא שינוי חברתי והגינות כלכלית, חברתית וקהילתית, שתורמים לחוסן חברתי אמיתי.

המלצות עיקריות לפעולה :

- **מודלים קואופרטיביים הינם צורך משלים** ולא הפתרון כולו – זו אינה תשובה להפרטה, לריכוזיות ולבעיות אחרות במשק הישראלי. צריך לפעול במקביל בתחומים רבים על מנת ליצור שינוי.
- **הקלה בקשיים הבירוקרטיים** הרבים הנלווים להקמת קואופרטיבים, **חיזוק התמיכה ממשלתית בקואופרטיבים והחלת מיסוי הוגן.**
- **הדגשת היעילות כלכלית ביצירת מודלים קואופרטיביים** – חלוקת העודף הכספי מפעילות הקואופרטיב בין החברים או ייעודו להשקעה חוזרת, הוזלת יוקר המחיה, מניעת אבטלה ועוד.

הקואליציה החברתית הפורום לכלכלה הוגנת

סיכום המלצות למדיניות 2014

בישראל אין אלטרנטיבה כלכלית חברתית סדורה למדיניות הקיימת. גם לאחר המחאה החברתית בקיץ 2011, לא חל שינוי של ממש במדיניות. על כן, יוזמת הקואליציה החברתית קמה על מנת לייצר מדיניות חלופית המתבססת על עיקרון של צדק חברתי ונתמכת על ידי מגזרים רבים ככל האפשר. קרן פרידריך אברט בשיתוף עם מרכז מאקרו לכלכלה מדינית השקיעו מאמצים רבים על מנת לייצר את הקואליציה החברתית הדרושה בכדי להתחיל תהליך של שינוי.

במסגרת שני כנסים שהתקיימו, ב- 13.06.2014 וב- 05.09.2014, נערכו דיונים במסגרת הקואליציה החברתית בתחומים הבאים: שכר מינימום, תהליך התקצוב, דיור והתחדשות עירונית, מגדר ותעסוקה, מודלים קואופרטיביים כאמצעי לפתרון משברים חברתיים, מחיר המלחמה למגזר העסקי ולעצמאיים, עוני ופערים חברתיים, תקציב המדינה 2015, שוויון כלכלי חברתי ופוליטי לאזרחים הערבים: אסטרטגיות להמשך הפעילות, והאם ייתכן צדק חברתי? - שוויון הזדמנויות בחברה קוטבית.

על סמך דיונים אלו, נוצרו היסודות הראשונים הדרושים על מנת לקיים את שינוי סדר היום הציבורי וגיבוש המלצות למדיניות. פרסום זה מכיל את עיקרי המלצות הביניים למדיניות שגובשו בעקבות וכתוצאה משני הכנסים של הקואליציה החברתית.

אין ספק כי תהליך קבלת ההחלטות בשנת 2015 חייב להיות מושתת על שינוי כיוון יסודי. אנו נכין את הכלים הנדרשים על מנת להביא למימוש השינוי וליצירת תקווה חדשה לחברה ולכלכלה הישראלית.

הארגונים המשתתפים (לפי סדר הא'-ב'):

אג'יק - מכון הנגב; אחותי; אופק; איגוד העובדים הסוציאליים; אנו; ברית הקואופרטיבים; האגודה הישראלית ליחסי עבודה; האגודה לזכויות האזרח; ההסתדרות; הוועדה לקידום מעמד האישה (מפלגת העבודה); המועצה הכלכלית-חברתית בישראל; המועצה הכלכלית לפיתוח המגזר הערבי; המכון לרפורמות מבניות; המכללה החברתית - כלכלית; המרכז האקדמי רופין; המרכז היהודי-ערבי לפיתוח כלכלי; התאחדות הסטודנטים בישראל; התנועה למען איכות השלטון בישראל; התנועה הקיבוצית; ידיד; ידידים; כ"ן - כוח נשים; להב לשכת ארגוני העצמאים והעסקים בישראל; מגמה ירוקה; מורשתינו; מכון ון ליר; מכון ראות; מעגלי צדק; מרכז מוסאוא; מרצ; נעמת הצעירה; עמותת שתיל; עמותת סיכוי; עמיגור; קואופרטיב תוכנה כרמל; קו לעובד; פורום ה-15; קו משווה; קרן אברהם; שומרי משפט - רבנים למען זכויות אדם; שותפות שראקה